

DEMOKRASİYE GÖNÜLDEN BAĞLI

Necati ÇANKAYA

Tek parti döneminde, İçişleri Bakanı'nın, Parti Genel Sekreteri ve valilerin parti il başkanı yapılmalarının sebep ve zaruretini Hasan Rıza Soyak anlatır:

Atatürk, bir sabah derhal İzmir'e gitmek istediğini söyleyerek hazırlık yapmamızı emretti. Seyahatlere çıkarken ekseriya maksadını da bildirirdi, bu sefer hiç sebep göstermedi.

Hazırlandık, hemen o akşam yola çıktık.

İzmir’de daha evvel kendisine hediye edilmiş Kordonboyu’ndaki Naim Palas’a indik. İlk akşam yemeğine bazı zatlar ile beraber Vali Kazım Dirik ve Cumhuriyet Halk Fırkası müfettişi, Balıkesir Milletvekili Hacim Muhittin Çarıklı da davetliydi.

Sofra, sokak kapısından girince sağa düşen salonda kurulmuştu. Zaten orası, bu bina kendisine verildiği günden beri yemek salonu olarak kullanılmaktaydı.

Atatürk saati gelince üst kattaki yatak odasından inip konukları ile beraber bu salona girdi. Ben de büyük holde bir koltuğa oturdum, dinleniyordum.

Oturduğum yerden sofradakiler görünmüyor, fakat konuştukları işitiliyordu. Birdenbire Atatürk’ün sesi yükseldi:

“Paşa hazretleri, burada vali yani devletin temsilcisidir; koskoca vali-i âlişan!... Burada ben bile onun kararlarına göre hareket etmek mecburiyetindeyim. Mesela bana bugün sokağa çıkma diyebilir ve ben buna uyarım, uymak zorundayım. Çünkü buranın asayişinden, idaresinden, her şeyinden o sorumludur.” Diyordu. Hiddetli olduğu belliydi. Ne olmuştu, niçin ve kime kızmıştı?... İlk anda anlayamadım. Bir ara benim ismimin de söylendiğini duydum, arkasından bir sofracı geldi.

– *“Atatürk sizi istiyor,”* dedi.

Kalkıp salona girdim, her zaman olduğu gibi sofranın deniz tarafındaki başında oturuyordu. Sağında Vali Kazım Dirik, onu yanında da Hacim Muhittin Bey vardı;

“Bak çocuk!” dedi, Hacim Muhittin Çarıklı’yı göstererek:

– *“Beyefendi parti müfettişliğinden çekilecekler. Senden Parti Genel Sekreterliği’ne bir istifa mektubu yazmanı rica ediyorlar.”*

Biraz durdu. Çarıklı’ya baktı;

– *“Bunu telgraf yapsak daha iyi olmaz mı beyefendi?”* dedi. Çarıklı kabul yollu başını eğdi, tekrar bana döndü;

– *“Hadi böyle bir telgraf hazırla, getir! Beyefendi imza edeceklerdir,”* emrini verdi. Tabii telgraf yazıldı, imzalandı ve çekildi.

Ertesi gün uykudan uyandığını haber alınca yanına girdim. Gece olup bitenleri hatırlamıyormuş gibi hafifçe tebessüm ederek sordu:

– *“Yahu dün akşam neler oldu?”*

Anlattım, bu sefer ciddileşti.

– *“Bu büyük bir derdimizdir çocuk! Bak sana izah edeyim. Ankara’da kulağıma gelen bazı dedikodulardan Vali Kazım Paşa ile Parti Müfettişi Hacim Muhittin Bey arasında bir geçimsizlik olduğunu fark ettim. Hacim Muhittin Bey’in mebusluk ve parti müfettişliği sıfatlarına dayanarak Kazım Paşa’ya hükmetmek sevdasına kapılmış olmasından şüphelenmiştim. Buraya işte bunun için, yani durumu yakından görüp incelemek için geldim. Daha ilk temasımda şüphemin yerinde olduğunu hissettim. Hele akşam sofraya otururken Hacim Muhittin Bey’in kendisine yer göstermiş olmasına rağmen, valiye hükmetmeye davrandığını görünce artık dayanamadım. Böylece bildiğin netice meydana geldi.”*

Birkaç dakika sustu, düşündü tekrar konuşmaya başladı:

– *“Efendim, vali bulunduğu viyayette devletin temsilcisidir.*

Oranın her halinden kanunen o sorumludur. Parti müfettişinin ise orada kanuni ve resmi hiçbir şekilde sorumluluğu yoktur. Onun vazifesi, nihayet, parti işlerini düzenlemekten ibarettir, icra işlerine müdahale edemez, etmemesi lazımdır. Fakat bizde ta İttihat ve Terakki zamanından kalma yanlış bir ihtiyat vardır. Bu zatlar kendilerini icra işlerinde de vazifeli ve yetkili saymakta, öyle hareket etmekteydiler. Şimdi görüyorum ki, diğer vilayetlerde bulunan bizim parti müfettişleri ve reisleri de aynı yolu tutmuşlardır ve partinin başında bulunan arkadaşlar da bu vaziyeti âdeta normal buluyorlar... Eğer parti müfettişi, valiye hükmeden bir duruma gelirse orada devlet işleri ve otoritesi, kanunen sorumsuz bir adamın eline geçmiş demektir; ki böyle bir hal, devlet idaresinde zararları ölçülmeyecek kadar büyük bir felaket, bir feccaat olur. Parti reisleri için de hal aynıdır.”

Burada biraz durdu. Gözleri dalgınlaşmış, yüzü hüzünlü bir hal almıştı.

– *“Çocuk, bilir misin ki İttihat ve Terakki’nin başarısızlığa uğramasının en önemli sebeplerinden biri, idareyi sorumlulardan ziyade, sorumsuzların eline bırakmış olmasıdır. Bu yüzden ülkenin her bakımdan ne kadar büyük ne kadar ağır zararlara uğradığını biliyoruz.”*

KAYNAKÇA

Çankaya, N. (2001) Örnek İnsan Mustafa Kemal Atatürk, İstanbul: Kişisel Yayın, ss: 200-204.